

تدبیر نظام تأمین مال با مشارکت مردم در مسیر جهش تولید

یاسر سلیمانی^۱

چکیده

تأمین منابع مالی به‌ویژه منابع مالی بلندمدت از جمله موضوع‌هایی است که در بسیاری از کشورهای در حال توسعه و توسعه‌یافته مورد توجه قرار گرفته است. رهبر معظم انقلاب اسلامی، امسال را سال «جهش تولید با مشارکت مردم» نام‌گذاری کردند. یکی از الزامات جهش تولید با مشارکت مردم، نقش‌آفرینی مردم در موضوع تأمین مالی در اقتصاد است. به‌طور سنتی، نظام بانکی ایران بخش اصلی تأمین منابع مالی بلندمدت را بر دوش دارد. ریسک فعالیت‌های سنتی نظام بانکداری و به وجود آمدن بحران‌های مختلف، تأمین مالی از مسیر نظام بانکی را کاهش داده و توجه سیاست‌گذاران و فعالان اقتصادی را به ظرفیت‌های بالقوه بازار سرمایه و نهادها و مؤسسه‌های بزرگ سرمایه‌گذاری برای تأمین منابع مالی پروژه‌های سرمایه‌گذاری جلب کرده است. بورس در بین دیگر بازارهای مالی نقش بسیار عمده و پررنگی ایفا می‌کند و سازمان بورس و اوراق بهادار نیز در میان دستگاه‌های دولتی، کلیدی‌ترین نقش در تحقق شعار سال و جمع‌آوری نقدینگی‌ها و سرمایه‌های مردم و هدایت آن به سمت تولید را بر عهده دارد. در راستای مشارکت مردم در جهش تولید، پیشنهادهایی مانند تأمین سرمایه در گردش بنگاه‌های تولیدی، توجه به بنگاه‌های تولیدی در قالب تعاونی، ورود جریان پول به بخش تولید با پیش‌بینی‌پذیر کردن اقتصاد، توجه ویژه به بازار سرمایه و اصلاح ساختار بورس تأمین مالی طرح‌های بزرگ از طریق اوراق مشارکت، تشکیل و تعمیق بازار بدهی، تأمین مالی جمعی صندوق‌های تخصصی سرمایه‌گذاری و اعتمادسازی در بازار سرمایه و جذب سرمایه‌های خرد ارائه می‌شود.

واژگان کلیدی: تأمین مالی، مشارکت مردم، بازار سرمایه، نظام بانکی.

مقدمه

جهان، تأمین منابع مطلوب مالی است. از این رو منابع مالی را به شریان حیاتی بنگاه‌های اقتصادی و سازمان‌های کوچک و بزرگ تشبیه کرده‌اند. درحقیقت، هدف اصلی از هر نوع فعالیت اقتصادی سودآوری است و کسب سود، بدون منابع مالی امکان‌پذیر نیست (سوبرامانیا و پاراماسیوان، ۱۳۹۴). تأمین منابع مالی به‌ویژه منابع مالی بلندمدت از جمله موضوع‌هایی است که در بسیاری از کشورهای

تأمین مالی، هنر و علم مدیریت وجوه نقد است. هدف از تأمین مالی، سرمایه‌گذاری، سودآوری، کاهش ریسک و برطرف کردن نیازهای اقتصادی و اجتماعی بنگاه‌هاست. سود ناشی از کسب و کار بنگاه‌ها از عوامل مهم تداوم فعالیت بنگاه اقتصادی تلقی می‌شود و منبع مهمی برای تأمین مالی فعالیت‌های عملیاتی بنگاه در آینده است. از نگرانی‌های بنگاه‌های اقتصادی در

افزون بر ایجاد انگیزه برای سرمایه‌گذاران، به تأمین مالی پایدار برای شرکت‌ها کمک می‌کند و زمینه‌ساز رشد و توسعه اقتصادی می‌شود. مشارکت مردم در بازار سرمایه به تأمین مالی بنگاه‌های اقتصادی کمک می‌کند و باعث تقویت بنیان‌های مالی شرکت‌ها و در نتیجه، افزایش تولید ملی می‌شود؛ ضمن اینکه فرصت‌هایی برای توزیع عادلانه‌تر ثروت فراهم می‌آورد. سرمایه‌گذاران خرد با خرید سهام شرکت‌ها، در سود و زیان آن‌ها شریک می‌شوند و از این طریق، به توزیع منافع اقتصادی کمک می‌کنند، اما الزامات تحقق این شعار در قالب نظام تأمین مالی چیست و دولت باید چه فعالیت‌هایی انجام دهد؟ در این گزارش ضمن بررسی انواع روش‌های تأمین مالی در اقتصاد ایران، پیشنهادهایی به منظور تحقق شعار سال در قالب نظام تأمین مالی ارائه می‌شود.

۱- شیوه‌های تأمین مالی در اقتصاد ایران

شیوه‌های تأمین مالی تولید به دو بخش داخلی و خارجی تقسیم می‌شود و واحدهای اقتصادی خصوصی و دولتی برحسب اهداف و شرایط، برای فعالیت‌های عملیاتی همواره ترکیبی از این دو را مورد استفاده قرار می‌دهند. در این گزارش بیشتر بر تأمین منابع داخلی تمرکز شده است. به‌طور سنتی، بانک‌ها نقش فعالی در تأمین منابع مالی در کشور ایفا می‌کنند؛ اگرچه در چند سال اخیر بازارهای تأمین مالی تا حدودی گسترش یافته و بازار سرمایه نیز در تلاش است با معرفی ابزارها و نهادهای مالی نوین، نقشی در تأمین منابع مالی بر عهده گیرد. جدول شماره ۱، تأمین منابع مالی کشور را در دوره ۱۴۰۲-۱۳۸۶ از محل تسهیلات اعطایی بانک‌ها و

در حال توسعه و توسعه‌یافته مورد توجه قرار گرفته و به یکی از مباحث چالش‌برانگیز و جذاب بازارهای مالی بدل شده است. به‌طور سنتی، نظام بانکی ایران بخش اصلی تأمین منابع مالی بلندمدت را بر دوش دارد. ریسک فعالیت‌های سنتی نظام بانکداری و به وجود آمدن بحران‌های مختلف، تأمین مالی از مسیر نظام بانکی را کاهش داده و توجه سیاست‌گذاران و فعالان اقتصادی را به ظرفیت‌های بالقوه بازار سرمایه و نهادها و مؤسسه‌های بزرگ سرمایه‌گذاری برای تأمین منابع مالی پروژه‌های سرمایه‌گذاری جلب کرده است. با توجه به شرایط کنونی کشور و تحریم‌های اعمال‌شده، چالش‌های گسترده‌ای در مسیر تأمین مالی بنگاه‌های اقتصادی وجود دارد. مهم‌ترین چالش‌های پیش روی تأمین مالی بنگاه‌های اقتصادی مواردی مانند تعدد قوانین، نهادهای تصمیم‌گیر و تعارض در قوانین مربوط و تعیین دستوری نرخ‌های اوراق بدون توجه به ریسک‌های موجود است که افزون بر زمان‌بر شدن فرایند تأمین مالی شرکت‌ها، هزینه‌های تأمین مالی نیز به شکل زیادی افزایش می‌یابد و افزون بر این موارد، مشارکت مردم را به‌منظور حضور در بخش تولید و نظام تأمین مالی به حداقل ممکن می‌رساند. با توجه به اهمیت حضور و مشارکت مردم در بخش تولید، رهبر معظم انقلاب اسلامی، امسال را سال «جهش تولید با مشارکت مردم» نام‌گذاری کردند. این بدین معناست که باید شرایط برای ورود مردم در قالب تعاونی‌ها و اجرای درست اصل ۴۴ قانون اساسی فراهم شود. در زمینه تحقق شعار سال بازار سرمایه نیز نقش مهمی بر عهده دارد. مشارکت مردم در بازار سرمایه می‌تواند از طریق خرید سهام، اوراق قرضه، صندوق‌های سرمایه‌گذاری و دیگر ابزارهای مالی باشد. این مشارکت

در سال ۱۳۹۸، بانک‌ها سهم ۸۰ درصدی، بازار سرمایه سهم ۱۰ درصدی و اوراق مشارکت سهم ۵ درصدی را در تأمین مالی اقتصاد بر عهده داشتند. این اعداد در سال ۱۳۹۹ برای بانک‌ها به ۷۶، بازار سرمایه به ۱۴ و اوراق مشارکت به ۷ رسید. روند تأمین مالی در اقتصاد نشان می‌دهد که تأمین مالی از کانال بازار سرمایه و اوراق مشارکت در برخی سال‌ها افزایش یافته است. در سال‌های ۱۴۰۰، ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲، سهم بانک‌ها در تأمین مالی به ترتیب ۷۹، ۸۳ و ۸۲ درصد بود. این نسبت برای بازار سرمایه به ترتیب ۱۶، ۱۰ و ۱۱/۵ درصد بود. در این سه سال، سهم اوراق مشارکت در تأمین مالی حدود ۲ درصد بود.

مؤسسه‌های اعتباری، بازار سرمایه، میزان فروش اوراق مشارکت و بودجه عمرانی دولت نشان می‌دهد. بر اساس اطلاعات این جدول، در سال ۱۳۸۶ در میان چهار منبع مالی مورد بررسی، بانک‌ها ۸۹ درصد، بودجه عمرانی دولت ۸ درصد و بازار سرمایه و اوراق مشارکت هر کدام ۱ درصد از تأمین منابع مالی را بر عهده داشتند. در سال ۱۳۹۷، بانک‌ها با سهم ۸۷ درصدی تأمین مالی، همچنان منبع اصلی برای سرمایه‌گذاران بودند. با گذشت زمان، بازار سرمایه نقش پررنگ‌تری در تأمین مالی بر عهده گرفت؛ به طوری که سهم آن از ۱ درصد در سال ۱۳۸۶، به ۹ درصد در سال ۱۳۹۷ افزایش یافت.

جدول ۱- ارزش منابع اصلی تأمین مالی کشور در سال‌های ۱۴۰۲-۱۳۸۶ (میلیارد ریال)

سال	منابع تأمین مالی و مؤسسه‌های اعتباری بانک‌ها	بازار سرمایه	میزان فروش اوراق مشارکت	بودجه عمرانی دولت	جمع
۱۳۸۶	۱۶۱۵۷۹۱	۲۹۲۰۶	۲۳۵۱۰	۱۴۷۷۵۲	۱۸۱۶۲۵۹
۱۳۸۷	۱۸۱۳۲۵۰	۱۷۱۸۸	۱۱۲۹۹	۲۱۳۴۹۶	۲۰۵۵۲۳۳
۱۳۸۸	۲۱۰۳۹۱۶	۲۰۰۶۳	۱۷۶۹۷	۱۹۸۱۷۳	۲۳۳۹۸۴۹
۱۳۸۹	۲۵۲۳۳۸۲	۸۸۷۹۲	۱۵۶۸۰۵	۲۱۲۸۴۵	۲۹۸۱۸۲۴
۱۳۹۰	۳۴۵۶۶۳۳	۱۰۹۱۳۷	۴۴۸۶۱	۲۸۹۰۰۱	۳۸۹۹۶۳۲
۱۳۹۱	۴۰۶۷۵۹۱	۱۲۰۰۴۱	۱۲۳۵۹۵	۱۵۲۲۷۷	۴۴۶۳۵۰۴
۱۳۹۲	۵۳۴۷۹۱۸	۲۶۷۳۸۵	۳۳۴۲۱	۲۲۰۱۵۷	۵۸۷۸۸۸۱
۱۳۹۳	۶۲۴۰۹۴۴	۳۱۳۲۹۶	۷۱۳۱	۲۹۹۵۰۰	۶۸۶۰۸۷۱
۱۳۹۴	۷۲۹۲۸۰۰	۸۸۱۸۲۶	۴۹۶۳۹	۲۷۱۹۹۰	۸۴۹۶۲۵۵
۱۳۹۵	۸۸۹۴۲۰۰	۹۱۷۹۷۹	۴۶۷۳۳	۳۸۶۵۹۸	۱۰۲۴۵۵۱۰
۱۳۹۶	۱۰۸۲۳۲۰۰	۳۵۴۹۶۳	۵۰۶۳۷	۴۴۱۸۰۸	۱۱۶۷۰۶۰۸
۱۳۹۷	۱۳۰۰۱۷۰۰	۱۲۵۴۴۷۶	۳۹۸۹۱	۵۲۵۹۴۶	۱۴۸۲۲۰۱۳
۱۳۹۸	۱۶۰۹۶۸۰۰	۲۱۵۹۱۱۶	۱۰۵۳۸۰۰	۵۰۶۳۴۷	۱۹۹۷۶۷۱۶
۱۳۹۹	۲۳۹۲۶۷۰۰	۴۴۷۱۶۵۰	۱۲۵۷۴۰۰	۷۷۴۶۸۵	۳۱۳۵۳۷۹۸
۱۴۰۰	۳۵۴۰۸۸۰۰	۷۱۸۰۷۷۵	۹۰۶۰۰۰	۱۴۰۹۰۲۱	۴۴۹۰۴۵۹۶
۱۴۰۱	۵۰۳۳۲۸۰۰	۶۰۲۰۳۲۷	۱۱۹۵۶۰۰	۲۷۳۸۱۶۰	۶۰۲۸۶۸۸۷
۱۴۰۲	۶۳۲۵۷۸۰۰	۸۸۶۶۴۴	۱۶۱۰۸۰۰	۳۳۷۹۲۰۰*	۷۷۰۱۴۴۴۴

مآخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، ۱۴۰۲

*آمار مربوط به بودجه سال ۱۴۰۲ است.

می‌کند تا منابع مالی لازم را برای توسعه و گسترش فعالیت‌های خود جذب کنند. این موضوع به نوبه خود به افزایش تولید و بهبود بهره‌وری منجر می‌شود و در نهایت، رشد اقتصادی را به دنبال دارد.

در جدول شماره ۲، نرخ رشد و ارزش جذب و تجهیز منابع مالی از طریق بازار سرمایه ارائه شده است. همان‌طور که ملاحظه می‌شود، بر اساس تقسیم‌بندی ارائه‌شده از سوی سازمان بورس و اوراق بهادار، مجموع تأمین مالی صورت‌گرفته در سال ۱۳۹۹، ۴۴۷ هزار میلیارد تومان بود. این عدد در سال ۱۴۰۰، به ۷۱۸ هزار میلیارد تومان رسید که رشد بالای ۶۰ درصد را ثبت کرد، اما در سال ۱۴۰۱، رشد تأمین مالی کاهش یافت و در سال ۱۴۰۲، رشد ۴۷ درصد را ثبت کرد. به رغم رشد شایان توجه در برخی سال‌ها، مشاهده می‌شود شرکت‌ها تمایل چندانی به تأمین مالی از طریق بازار سرمایه نداشته‌اند. در واقع، وجود مشکلاتی که در این مسیر سد راه شرکت‌هاست، باعث شده است تا بخش خصوصی برای تأمین مالی فعالیت‌های خود بیشتر به نظام بانکی متوسل شود.

آمار ارائه‌شده نشان می‌دهد در سال‌های اخیر درصد بودجه تخصیص‌یافته دولت به طرح‌های عمرانی روندی کاهشی را طی کرده است؛ به طوری که سهم بودجه دولت در تأمین مالی پروژه‌های عمرانی از ۸ درصد در سال ۱۳۸۶، به ۲ درصد در سال ۱۳۹۷ رسید. این اعداد در سال‌های ۱۳۹۸، ۱۳۹۹، ۱۴۰۰، ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ به ترتیب به ۳، ۲، ۲، ۵/۴ و ۲/۴ درصد رسید. بنابراین، با توجه به تنگنای بودجه دولتی و مشکلات نظام بانکی در اعطای تسهیلات به خصوص تسهیلات ویژه برای طرح‌های بلندمدت و زیرساختی، یافتن روش‌های نوین برای تأمین منابع مالی بسیار ضروری است.

اگر بازار سرمایه و اوراق مشارکت را به عنوان نماینده‌ای برای مشارکت مردم در نظام تأمین مالی در نظر بگیریم، مشاهده می‌شود که نسبت‌های فوق به شدت در سال‌های اخیر نزولی شده است. بهترین سالی که مشارکت مردم در اقتصاد مشاهده شده است، سال ۱۳۹۹ بود که می‌توان گفت نزدیک ۲۰ درصد بود.

۲- نقش بازار سرمایه در نظام تأمین مالی

بازار سرمایه به عنوان یکی از مهم‌ترین ابزارهای تأمین مالی در اقتصاد، نقش کلیدی در تحقق جهش تولید دارد. این بازار با ارائه ابزارهای مالی متنوع، امکان جذب سرمایه‌های خرد و کلان را فراهم می‌آورد و به این ترتیب، مشارکت عمومی در پروژه‌های تولیدی و اقتصادی را آسان می‌کند. بازار سرمایه با ارائه اوراق بهادار مانند سهام و اوراق قرضه، به شرکت‌ها کمک

تأمین منابع مالی به ویژه منابع مالی بلندمدت از جمله موضوع‌هایی است که در بسیاری از کشورهای در حال توسعه و توسعه‌یافته مورد توجه قرار گرفته و به یکی از مباحث چالش‌برانگیز و جذاب بازارهای مالی بدل شده است.

جدول ۲- نرخ رشد و ارزش جذب و تجهیز منابع مالی از طریق بازار سرمایه (میلیارد ریال)

عنوان	نوع بازار	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹	۱۴۰۰	۱۴۰۱	۱۴۰۲
سهمی های شرکت های تاسیس عام	سرمایه ای	۵۵۰۰	۸۵۰	۱۲۰۰	۲۰۰۰	۴۱۰۰	۲۵۴۰۰	۲۷۴۰۰	۲۴۰۰
سهمی های شرکت های افزایش سرمایه عام (مجوزهای ارائه شده)	سرمایه ای	۱۷۵۵۲۳	۱۷۳۷۰۴	۲۵۴۶۸۴	۴۱۷۷۳۷	۹۸۹۹۸۱	۱۸۱۲۱۴۴	۲۸۴۱۸۵۵	۳۹۵۶۵۷۷
ارزینامی (مجوزهای ارائه شده) سهمی های افزایش سرمایه شرکت های عام از محل مازاد تجدید	سرمایه ای	۵۰۶۵۰	۰	۳۷۳۹۱۱	۶۷۹۶۱۲	۹۶۷۸۷۷	۲۶۹۴۲۹۰	۹۸۸۵۱	۱۰۳۷۸۳۰
عرضه اولیه سهام و فرابورس شرکت ها در بورس	سرمایه ای	۳۵۹۳	۵۱۹۵	۱۹۲۸۲	۵۳۰۰۵	۳۰۷۳۱۵	۱۰۰۷۲۶	۶۸۳۹۰	۵۶۱۶۷
سرمایه ای	سرمایه ای	۹۱۷۹۷۹	۳۵۴۹۸۳	۷۴۵۰۸۷	۱۱۵۲۳۵۴	۲۲۶۹۲۷۳	۴۶۳۲۵۶۰	۳۰۳۶۴۹۶	۵۰۵۲۹۷۴
ابزارهای تأمین مالی انتشار انواع	بدهی	۰	۰	۵۰۹۳۸۹	۱۰۰۶۷۶۲	۲۲۰۲۳۷۷	۲۵۴۸۲۱۵	۲۹۸۳۸۳۱	۳۸۱۳۶۷۰
جمع کل	-	۹۱۷۹۷۹	۳۵۴۹۶۳	۱۲۵۴۴۷۶	۲۱۵۹۱۱۶	۴۴۷۱۶۵۰	۷۱۸۰۷۷۵	۶۰۲۰۳۲۷	۸۸۶۶۶۴۴
نرخ رشد	-	۴/۰۹	-۶۱/۳۳	۲۵۳/۴۱	۷۲/۱۱	۱۰۷/۱۰۵	۶۰/۵۸	-۱۶/۱۶	۴۷/۲۷

مأخذ: سازمان بورس و اوراق بهادار، ۱۴۰۲.

- برای افزایش نقش بازار سرمایه در تولید ملی، دولت می تواند اقدامات متعددی انجام دهد که این اقدامات به افزایش کارآمدی بازار سرمایه و تقویت نقش آن در تولید ملی کمک می کند. برخی از این اقدامات به شرح زیر است.
- بسط و ایجاد چهارچوب های قانونی برای تسهیل و تسریع در فعالیت های بازار سرمایه در راستای تأمین مالی پروژه ها.
- به کارگیری صندوق های تثبیت بازار سرمایه و بهبود سازوکارهای مربوط به عملکرد این صندوق ها.

آن‌ها از لحاظ دارایی‌ها، نهادها و بازارهای مالی نسبت می‌دهند؛ زیرا این کشورها اغلب فاقد نظام مالی مناسب هستند که بتواند انگیزه‌هایی برای پس‌انداز کردن و تبدیل پس‌اندازها به سرمایه‌گذاری مولد را فراهم کند.

امروزه بخش زیادی از تجهیز منابع مالی در ایران توسط نظام بانکی انجام می‌شود. در کشورهایی مانند ایران به دلیل اعتماد عمومی کمتر به بازار سرمایه، بخش بیشتری از دارایی خانوارها در سپرده‌های بانکی و دارایی‌های غیرریسکی سرمایه‌گذاری می‌شود.

امسال از سوی رهبر معظم انقلاب اسلامی، سال «جهش تولید با مشارکت مردم» نام‌گذاری شد. در حال حاضر توجه به مشکلات تولیدکنندگان که از مهم‌ترین آن‌ها تأمین مالی است، باید با جدیت پیگیری شود. تجهیز منابع مالی داخلی بنگاه‌های اقتصادی به‌ویژه منابع بلندمدت از جمله موضوع‌هایی است که باید به شکل روزافزون مورد توجه قرار گیرد. در اینجا تأثیر مثبت نقش تأمین مالی و مشارکت مردم در جهش تولید بر امنیت اقتصادی و تأثیر منفی عدم تأمین مالی و مشترک مردم مورد بحث قرار می‌گیرد.

3-1- جنبه‌های مثبت تأمین مالی و مشارکت مردم در جهش تولید

بررسی‌ها نشان می‌دهد با ایجاد تغییراتی در رویکردها، بازارهای مالی ایران توان لازم را به‌منظور تأمین مالی مناسب و درست بخش مولد اقتصاد دارند. با توجه به اینکه به‌صورت سنتی

- تشویق و حمایت از شرکت‌های دانش‌بنیان برای ورود به بازار سرمایه و استفاده از ابزارهای مالی نوین.
- حمایت از بنگاه‌های کوچک و متوسط خصوصی و تعاونی برای بهره‌مندی از ظرفیت‌های بازار سرمایه.
- بهبود دسترسی سریع و رایگان به اطلاعات و آمار مربوط به بازار سرمایه و فرصت‌های سرمایه‌گذاری از طریق رسانه ملی.

با توجه به اهمیت حضور و مشارکت مردم در بخش تولید، رهبر معظم انقلاب اسلامی، امسال را سال «جهش تولید با مشارکت مردم» نام‌گذاری کردند. این بدین معناست که باید شرایط برای ورود مردم در قالب تعاونی‌ها و اجرای درست اصل 44 قانون اساسی فراهم شود.

3- ملاحظات امنیت اقتصادی

دستیابی به رشد و توسعه اقتصادی نیازمند سرمایه‌گذاری و این موضوع مستلزم تجهیز منابع مالی بلندمدت و کوتاه‌مدت از طریق بازارهای مالی (بازار پول و سرمایه) است. بدون وجود بازارهای مالی کارا، تجهیز مناسب منابع مالی غیرممکن است. بسیاری از اقتصاددانان، پس‌انداز، سرمایه‌گذاری و رشد اقتصادی پایین و بی‌ثبات را در کشورهای درحال توسعه به ساختارهای مالی کمتر توسعه‌یافته

با توجه به اینکه بزرگ‌ترین مشارکت عمومی مردم در اقتصاد ایران می‌تواند در بازار سرمایه اتفاق بیفتد، ترسیم نشدن افق خوب و روشن برای جهش تولید یکی از موانع پیش روی مشارکت مردم در جهش تولید است.

اگر بازار سرمایه و اوراق مشارکت را به‌عنوان نماینده‌ای برای مشارکت مردم در نظام تأمین مالی در نظر بگیریم، مشاهده می‌شود که نسبت‌های فوق به‌شدت در سال‌های اخیر نزولی شده است. بهترین سالی که مشارکت مردم در اقتصاد مشاهده شده است، سال ۱۳۹۹ بود که می‌توان گفت نزدیک ۲۰ درصد بود.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد راهکارها

در این گزارش چگونگی تأمین مالی در اقتصاد ایران مورد بررسی قرار گرفت. بررسی‌ها نشان می‌دهد که منبع اصلی تأمین منابع مالی در اقتصاد ایران نظام بانکی است. نظام بانکی در اقتصاد ایران سهمی حدود ۸۰ درصد از تأمین مالی را بر عهده دارد. بررسی‌ها همچنین نشان می‌دهد بازار سرمایه سهم زیادی در تأمین منابع مالی ندارد؛ به‌طوری‌که سهم آن زیر ۱۰ درصد است. همچنین، بازارهای مالی کشور کارآمدی لازم را به‌منظور تأمین مالی بخش تولید ندارد و همین موضوع موجب سرگردانی نقدینگی در بخش غیرمولد اقتصاد شده است. زمانی می‌توان کارایی لازم را در نظام تأمین

تجهیز منابع مالی بر عهده نظام بانکی است، بازنگری در ساختارهای مالی و به‌کارگیری روش‌های متنوع برای تأمین مالی می‌تواند بخشی از مشکلات تولیدکنندگان را برطرف کند. نیاز ایران به منابع عظیم مالی برای جبران عقب‌ماندگی و زیان‌های اقتصادی ناشی از تحریم‌ها انکارناپذیر است، اما فراهم آوردن رویکرد و سیستمی که بتواند از این سرمایه‌ها به شکل کارآمد و مؤثر استفاده کند نیز اهمیت بسزایی دارد. برای تحول نظام تولید کشور که منجر به جهش تولید با مشارکت مردم شود، باید به این نکته توجه کرد جهش تولید نباید اقدام و رویدادی موقت، یک‌باره و منقطع باشد و باید برنامه‌ریزی به‌گونه‌ای انجام شود که هر جهش تولید زمینه‌ای برای بروز جهش‌های بعدی باشد تا دستیابی به تولید پایدار و رقابت‌پذیر با قابلیت ایجاد حداکثر میزان خلق ارزش و ثروت برای عامه مردم فراهم شود.

۲-۳- جنبه‌های منفی عدم تأمین مالی و مشارکت مردم در جهش تولید

از مهم‌ترین سیاست‌ها در راستای افزایش مشارکت مردم در تولید، اصلاح سیاست‌های ارزی و پولی و حذف قیمت‌گذاری دستوری است. اقتصاد دستوری اصلی‌ترین مانع مشارکت مردم در جهش تولید است. در صورتی‌که مشکلات بخش تولید و به‌تبع آن مشکلاتی مانند بیکاری و تورم برطرف نشود، نارضایتی عمومی در بخش اقتصادی موجب افزایش اعتراضات عمومی و برانگیختگی اجتماعی و سیاسی مردم می‌شود.

- توجه به بنگاه‌های تولیدی در قالب تعاونی: بنگاه‌های کوچک و زودبازده از بخش‌های بسیار مهمی است که فعال‌سازی و حمایت از آن‌ها باید در دستور کار دولت و مسئولان قرار گیرد؛ زیرا نگاه ویژه به این بخش می‌تواند اتفاق بزرگی را در عرصه رشد تولید رقم بزند. از مهم‌ترین مشکلات این بخش، تأمین مواد اولیه با قیمت و کیفیت مناسب و خرید ملزومات و ماشین‌آلات مورد نیاز با قیمت و شرایط مناسب است که به‌ویژه در شرایط تحریم و نوسانات ارزی، تولیدکنندگان را با چالش جدی مواجه کرده است. اگر مشکلات این بخش و موانع موجود برطرف نشود، قسمت بزرگی از ظرفیت کشور که در این بخش نهفته است، مغفول می‌ماند. تشکیل بنگاه‌های تأمین‌کننده و توسعه‌گر در قالب بخش تعاونی، بخش مهمی از دغدغه بنگاه‌های تولیدی به‌منظور تأمین مواد اولیه با قیمت مناسب را برطرف و فروش محصولات را آسان می‌کند؛ ضمن اینکه به رشد صادرات محصولات نیز کمک می‌کند. به این ترتیب، بنگاه تولیدی می‌تواند بیشترین تمرکز خود را بر ارتقای کیفیت محصولات خود بگذارد.

- ورود جریان پول به بخش تولید با پیش‌بینی پذیر کردن اقتصاد: در سال‌های اخیر به دلیل کاهش ارزش پول ملی، مردم کوشیده‌اند برای حفظ ارزش پول خود به فعالیت‌های سوداگرانه رو آورند که این فعالیتی ضد تولید است. باید نگاه تمام مسئولان به سرمایه‌گذار و تولیدکننده به‌صورت راهبردی تغییر کند. باید نگاه بدنه

مالی مشاهده کرد که هماهنگی مناسب از منظر تأمین مالی میان بازار پول و بازار سرمایه برقرار و در هر دو بازار ابزارهای متنوعی به‌منظور تأمین مالی به کار گرفته شود. در واقع، بهترین اقدام این است که با اتخاذ راهکارهای زیر، تأمین مالی رقم‌های خرد و با سررسید کوتاه‌مدت به بازار پول و تأمین مالی رقم‌های کلان و با سررسیدهای بلندمدت به بازار سرمایه محول شود. از این رو می‌توان راهکارهای زیر را به‌عنوان راهکارهای بلندمدت توصیه کرد.

- تأمین سرمایه در گردش بنگاه‌های تولیدی: تأمین سرمایه در گردش بنگاه‌های تولیدی همواره یکی از بنیادی‌ترین نیازهای تولید بوده و هست؛ موضوعی که به‌ویژه در شرایط سخت و حساس به شدت تولیدکنندگان را تحت فشار قرار می‌دهد. اعطای تسهیلات بانکی به بنگاه‌های اقتصادی طبق برنامه مشخص و عملیاتی لازمه کمک به چرخه تولید و جلوگیری از رکود یا تعطیلی بسیاری از واحدهای تولیدی و به‌ویژه کمک به تولیدکنندگانی است که با برنامه، هدف و ایده‌های نو و عملیاتی وارد عرصه تولید شده‌اند یا پژوهشگران و شرکت‌های دانش‌بنیان که مایل‌اند طرح‌های عملیاتی و نوآورانه مورد نیاز کشور را به عرصه تولید وارد کنند. استفاده از حداکثر ظرفیت صندوق‌های سرمایه‌گذاری برای طرح‌ها و پروژه‌های تولیدی از ابزارهای مهم تأمین سرمایه تولید است که باید پویایی کافی به این عرصه سرمایه‌گذاری تزریق شود.

توجه به ظرفیت بالای این مورد در اقتصاد ایران، باید الزامات و پیش‌زمینه‌های آن در اقتصاد فراهم شود.

- تشکیل و تعمیق بازار بدهی: برخی کشورها با تشکیل بازار بدهی و ارائه اوراق قرضه، به شرکت‌ها امکان دسترسی به منابع مالی پایدار را داده‌اند که این موضوع به توسعه تولید ملی کمک کرده است. بازار بدهی در ایران از نبود ابزارهای مالی بهینه پوشش ریسک برای سرمایه‌گذاران در مواجهه با نوسانات متغیرهای اقتصادی رنج می‌برد (ابزارهایی مانند قراردادهای آتی، اختیار معامله و...). می‌توان با تعمیق بازار بدهی و توسعه ابزارهای مالی کارآمد و ریل‌گذاری‌های درست در این باره، شاهد رشد و پیشرفت هرچه بیشتر بازارهای بدهی و سرمایه بود.

- تأمین مالی جمعی^۱: تأمین مالی جمعی یکی از رویکردهای نوین در حوزه سرمایه‌گذاری است که هدف آن، تأمین منابع مالی لازم برای راه‌اندازی و توسعه کسب‌وکار از طریق جمعی از افراد مستقل است. در این روش، منابع مالی معمولاً از طریق اینترنت و با مشارکت‌های محدود افراد متعدد تأمین می‌شود. استفاده از روش‌های نوین تأمین مالی به شرکت‌های کوچک و متوسط اجازه می‌دهد تا با جذب سرمایه از جمعیت زیادی از افراد، در تولید ملی نقش داشته باشند. این روش تأمین مالی به مشارکت مردم در جهش تولید کمک شایانی می‌کند.

جامعه، دستگاه‌های تبلیغاتی، نظارتی، قضایی و قانون‌گذار نسبت به سرمایه‌گذار تغییر کند. از سوی دیگر، برخی از قوانین سرمایه‌گذاری نیز باید تغییر کند. امروز برخی قوانین خود عامل بازدارنده بر سر راه تولیدکنندگان است. برای مثال، وضع قوانینی مبنی بر افزایش ریسک در بازارهای سفته‌بازی می‌تواند مسیر حرکت پول به سمت تولید را فراهم کند.

- توجه ویژه به بازار سرمایه و اصلاح ساختار بورس: با توجه به اینکه از مشکلات اساسی تولیدکنندگان تأمین سرمایه ثابت و در جریان است، می‌توان از امکانات بازار سرمایه در این راستا بهره برد. ساختار بورس در ایران نیازمند اصلاحات اساسی است، اما می‌توان با تشکیل کمیته‌های تخصصی علمی در این راستا، راهکارهایی برای برون‌رفت از مشکلات موجود طراحی کرد.

امکان تأمین مالی برای بنگاه‌های خرد و متوسط، تعیین سازوکار شفاف و کارآمد نظارتی برای پیشگیری از تخلفات و سوءاستفاده‌های مالی و ممانعت از جریان کاذب عرضه و تقاضا برای حفظ ثبات اقتصادی از جمله این الزامات است.

- تأمین مالی طرح‌های بزرگ از طریق اوراق مشارکت: در برخی کشورها، دولت‌ها برای تأمین مالی پروژه‌های بزرگ ملی مانند توسعه زیرساخت‌ها یا صنایع انرژی، از اوراق مشارکت استفاده کرده‌اند که قابل تبدیل به سهام هستند. با

منابع

- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران (1402).
بانک اطلاعات سری‌های زمانی اقتصادی
(<http://cbi.ir>).
- سوبرامانیان، تی؛ و پاراماسیوان، سی (1394).
مدیریت مالی. (عطاالله طالع‌زاده و الیار پوررحیمیان،
مترجمان). ایران، تهران: آدینه.
- شرکت بورس و اوراق بهادار تهران (1402).
خلاصه آمار معاملات
(<https://tse.ir/archive.html#cash>)

- صندوق‌های تخصصی سرمایه‌گذاری: ایجاد
صندوق‌های تخصصی سرمایه‌گذاری که بر
بخش‌های خاصی مانند فناوری، بهداشت یا انرژی
تمرکز دارند، به تمرکز منابع مالی در آن بخش‌ها و
افزایش تولید ملی کمک می‌کند.

- اعتمادسازی در بازار سرمایه و جذب سرمایه‌های
خرد: با اعتمادسازی بیشتر می‌توان شاهد اقبال بیشتر
مردم به بازار سرمایه بود. اعتمادسازی و ایجاد بستر
مطمئن برای مردم و نیز حمایت از تولید، مسیر را برای
جذب سرمایه‌های بیشتر به این بازار هموار می‌کند.
ورود ابزارهای معاملاتی جدید مانند صندوق پروژه‌ها
و تأمین مالی جمعی و دیگر ابزارهای معاملاتی به بازار
سرمایه تأثیرات زیادی بر جذب سرمایه‌های خرد دارد.
این ابزارها به سرمایه‌گذارانی که به دلیل
محدودیت‌های مالی یا دانش فنی قادر به
سرمایه‌گذاری مستقیم در بازار سرمایه نیستند، فرصت
می‌دهد تا به صورت غیرمستقیم و با سرمایه‌گذاری در
این صندوق‌ها، در ارزیابی و سرمایه‌گذاری در پروژه‌ها
و شرکت‌های مختلف شرکت کنند.

به رغم رشد شایان توجه در برخی سال‌ها،
مشاهده می‌شود شرکت‌ها تمایل چندانی به
تأمین مالی از طریق بازار سرمایه نداشته‌اند.
در واقع، وجود مشکلاتی که در این مسیر سد
راه شرکت‌هاست، باعث شده است تا بخش
خصوصی برای تأمین مالی فعالیت‌های خود
بیشتر به نظام بانکی متوسل شود.